

Весна Вучинић-Нешковић

*Одељење за етнологију и антропологију
Филозофски факултет
Универзитет у Београду
vvucinic@f.bg.ac.rs*

**Нека опажања о културним опречностима у
савременој Кини: Кунминг и Пекинг
двадесет година касније***

Апстракт: Овај рад се бави културним опречностима опаженим у различитим сегментима кинеске културе који су аутору били доступни током три боравака у Кини у размаку од две деценије. Први и други боравак, 1986. и 1989. године, одвијали су се у почетном периоду спровођења модернизацијских реформи у Кини, када су њихови резултати тек почели да се називу. Трећи боравак, 2009. године, одиграо се крајем треће деценије њиховог спровођења, у време већ развијеног тржишног комунизма.

Основна теза која се провлачи кроз рад јесте да се већина опажених феномена у савременој урбаној Кини може сврстати у опречне категорије, и то кинеско-западно и традиционално-савремено. Културне опречности опажене су у туристичкој понуди и понашању домаћих и страних посетилаца, употреби кинеског и енглеског језика у обележавању јавних простора, промовисању традиционалне и савремене архитектуре. Такође, оне су уочене у представљању занатских и индустријских производа, начину конзумирања топлих напитака, комбиновању домаће и стране хране. Видљиве су и приликом извођења Пекиншке опере прилагођене како савременом Кинезу тако и странцу, и у практиковању традиционалних кинеских вежби и западних плесова у јавним парковима. Главни закључак рада је да се процес повезивања Кине са западним земљама одвија на умерен и контролисан начин. У том процесу глобализације културне опречности коегзистирају и сједињују се, дајући кинеској култури нове карактеристике.

Кључне речи: културне опречности, глобализација, кинеско-западно, традиционално-савремено, урбана култура, туризам, Кина, Кунминг, Пекинг

* Овај рад је резултат рада на пројекту који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије (бр. 147035). На помоћи у тумачењу појединих културних феномена у савременој Кини захвална сам колеги Ванг Сиаоји-у (Wang Xiaoyi) из Института за социологију Кинеске академије друштвених наука (CASS). Поред тога, на корисним коментарима захваљујем Ивани Прици и рецензентима овога рада.

Контексти путовања

Поводи за путовања у Кину

Повод за мој боравак у Кини крајем јула и почетком августа 2009. године било је учешће у великом међународном скупу. У оквиру 16. Светског конгреса Међународне уније за антрополошке и етнологске науке (IUAES), са колегиницом Ђулијаном Прато са Универзитета у Кенту организовала сам панел из урбане антропологије, и презентовала рад на исту тему. Конгрес се одигравао у Кунмингу, главном граду провинције Јунан, на југозападу земље, где сам боравила пет дана, да бих затим исто толико времена провела и у Пекингу, државној престоници у дијагонално супротном делу Кине, на североистоку.

Током овог боравака, поред академске размене искустава и комуникације са колегама из читавог света, била сам заинтересована да опсервирам промене које су настале у Кини у периоду од две деценије, колико је прошло од мог последњег боравака у овој земљи. Први боравак састојао се од стручног путовања у касно лето 1986. године у трајању од месец и по дана, када сам посматрала карактеристике старог градског језгра у бројним градовима Кине, а то су били: Гуангџоу (Кантон), Гвејлин, Кунминг, Дали, Ченгду, Сиан, Суџоу, Шангхај (Шангај) и Беиђинг (Пекинг). Други боравак био је крајем 1989. године у Пекингу у трајању од две недеље, када сам учествовала у Првој конференцији урбане антропологије у Кини.¹ Дакле, може се констатовати да је први боравак био у периоду захукталих економских реформи у Кини, које је покренуо Денг Сиаопинг 1979. године² након стишавања Културне револуције,³ а које су управо крајем осамдесетих узеле маха и почеле да дају прве видљиве резултате. Други боравак био је непосредно након Тиенанмен инцидента,⁴

¹ Радови проистекли из овог скупа објављени су у: Guldin, Southhall 1993.

² На Трећој пленарној седници 11. Централног комитета Комунистичке партије Кине, одржаном у децембру 1978. године победила је прагматична струја на челу са Денг Сиаопингом (*Deng Xiaoping: 1904-1997*), и донета је одлука да се политика Партије усмери на економске реформе и отварање ка свету.

³ Културну револуцију (*Wenhua Da Geming*) подигао је Мао Цетунг (*Mao Zedong: 1893-1976*) 16. маја 1966. године, тврдећи да су се "либерални буржоаски елементи" инфилтрирали у партију и друштво и желе да врате капитализам. Иако је она официјелно завршена 1969. године, тада развијена идеологија у реалности је преживела све до хапшења Четворочлане банде и смрти Мао Цетунга 1976. године. Детаљније о проглашењу Народне републике Кине (1949) и о Културној револуцији (1966-69), погледати: Gernet: 657-679.

⁴ Окупљања и протести на Тргу Тиенанмен одвијали су се између 15. априла и 4. јуна 1989. године, у години када су пале многе комунистичке владе широм

када је постало јасно да кинеска држава, упркос либарализацији свог економског система, неће бити реформисана у политичком смислу, односно да ће сачувати једнопартијски систем комунистичког опредељења. Последње, треће по реду путовање, смештено је у време означено тријумфом кинеског тржишног комунизма,⁵ овећаном великим успехом Олимпијаде одржане у Пекингу 2008. године.

Два града у којима сам овог пута боравила, а чије лице познајем и од пре две деценије, могу се поредити на различитим нивоима. Кунминг је представник културе југа Кине, Пекинг њеног севера, и они су поред различитих географских и природних услова за развој у појединим периодима имали независне историје, тј. различит политички, економски и културни развој. Оба спадају у категорију великих градова, с тим што је Пекинг још и мегалополис. Први је провинцијска, други национална престоница.

Кунминг и Пекинг: карактеристике и развој два града

Смештен на 1900 метара надморске висине, уз северни руб тропског појаса, Кунминг је познат као "град вечитог пролећа". На његовој широј територији, која покрива површину од 21,501 km² данас живи преко шест милиона становника, док на ужој територији града од 6,200 km² живи око три милиона становника.⁶

У Кунмингу се сустичу културе националних мањина провинције Јунан, у којој живи двадесет пет оваквих група. Ово је скоро половина укупног бро-

Европе. Започели су као део посмртног испраћаја Ху Јаобанг-а, "про-демократски" и "про-либерално" и "анти-корупцијски" оријентисаног политичара, али су временом добили озбиљан политички карактер, при чему су протестанти захтевали "демократизацију", односно либерализацију политичког система у Кини. Протест је окончан извођењем војске и растеривањем протестаната, при чему је извршен број њих настрадао.

⁵ Тржишни комунизам је кованица која се примењује у јавном дискурсу када се описује савремени економско-политички систем у Народној Републици Кини. У овом систему очувано је једнопартијско политичко уређење, али је реформисан начин функционисања планске економике, на тај начин што су предузећа од националног значаја остала под руководством државе, док је истовремено отворен простор за отварање приватних предузећа, уз стимулисање улагања како домаћег тако и страног капитала. Почетак увођења тржишног комунизма се везује за крај 1978. године. О доношењу одлуке о промени партијског курса, односно о увођењу економских реформи, још погледати напомену 3. За даље истраживање видети: Gore 1998, Gittings 2005.

⁶ Погледати: The Sixteenth Congress of the International Union of Anthropological and Ethnological Sciences Guidebook, Tiangong Culture and Development Company Ltd., 2009, 7-9. Такође: www.en.wikipedia.org/Kunming

ја етничких мањина Кине, а њихови припадници чине око једне трећине укупног становништва провинције. Миграције село-град су јаке, те од око шест милиона становника Кунминга, 4,4 милиона чине припадници већинског народа Хан, и међу мањинама су најбројнији Ли, Хвеј, Баи и Миао (податак из 2006. године). Захваљујући оваквој етничкој структури становништва, у Кунмингу је, поред десетак универзитета, основан и низ академских институција које се баве проучавањем културе националних мањина.

Град се налази поред великог језера, и окружен је брдима где су смештени познати храмови из царског периода. Иако је био престоница владара још у античким временима, Кунминг се развија као модеран град од увођења железнице за Ханој 1910. године. Састоји се из старог градског језгра некада уоквиреног бедемима, пословне четврти, стамбених и универзитетских делова. Представља саобраћајно чвориште за ваздушни и копнени саобраћај у југозападној Кини, са железничким везама према Вијетнаму, и путевима према Бурми и Лаосу. Нови аеродром је четврти по величини у читавој Кини. Привреда Кунминга заснива се на производњи бакра, цинка, гвожђа и челика. Уз то, у новије време, развијена је индустрија фосфора, хемикалија, машина, текстила, папира и цемента, као и производња дувана и цвећа. Град се развија брзим темпом и у најновије време подигнути су бројни облакодери у пословној четврти, као и велики број стамбених комплекса, а додељена му је и улога туристичког центра, те поседује и велики број луксузних хотела.

За време Културне револуције Кунминг, као и већина сличних градова у унутрашњости, третиран је као изоловано, гранично насеље. Током деведесетих, градски центар је доживео реконструкцију у модерном стилу, како би импресионирао учеснике Светске пољопривредне изложбе одржане 1999. године под називом "Човек и природа – марширамо према 21. веку". Страна улагања почела су да улазе у Кунминг од 1995. године када је проглашен за "отворени град". Дошла су и од Кинеза са Тајланда, који су овде отворили неколико великих банака. У јулу 2005. године у Кунмингу је одржан Самит Ширег субрегиона Меконга, са државним лидерима Кине, Лаоса, Бурме, Тајланда, Камбоџе и Вијетнама. Овде је Кина својим суседима, за разне пројекте, одобрила позајмицу од милијарду долара, а све то као значајан корак ка оснивању Кина-АСЕАН Слободне трговинске зоне, чије формирање треба да се доврши 2010. године.⁷

Економска статистика из 2008. године илуструје развој овога града. Тако је бруто домаћи производ Кунминга износио 160,5 милијарди јуана,

⁷ Кина је направила споразум о економској сарадњи с Асоцијацијом нација југоисточне Азије (Association of Southeast Asian Nations, ASEAN) 2001. године, иницирајући формирање China-ASEAN Free Trade Zone. О оснивању и данашњем статусу ове организације, погледати: www.bilaterals.org/rubrique.php3?id_rubrique=95

инвестиције у некретнине 25,9 милијарди јуана, а нето зарада по глави у урбаним деловима Кунминга била је 14,482 јуана (око 2100 US\$).⁸ Преко 24 милиона домаћих и око 800.000 страних туриста посетило је Кунминг у току 2007. године. Тотална зарада Кунминга од туризма у истој години била је 16,8 милијарди јуана, што представља пораст од 8% у односу на претходну годину.

Пекинг заузима североисточни угао Северне кинеске равнице и има влажну континенталну климу. Престоница је Народне Републике Кине и представља градску област под директном управом централне власти. Према последњим проценама, на широј територији од 16,800 km² живи око 17 милиона становника, док на ужем градском подручју од 5,230 km² живи 13 милиона.⁹ Представља политички, образовни и културни центар државе, као и важно саобраћајно чвориште, док примат у економском погледу препушта Шангају и Хонгконгу.

Највећи број становника Пекинга припада народу Хан (96%), док су најбројније етничке мањине Манчу, Хвеј и Монголи. У Пекингу постоји и повелика међународна заједница, од којих су многи били привучени великим порастом сектора страних фирми и трговине, а други традиционалном и модерном културом града. Последњих година доселио се и приличан број Јужнокореанаца који су у Пекингу присутни ради бављења бизнисом или стицања образовања.

Иако је представљао градско насеље од раних династичких времена, Пекинг постаје први пут нови главни град за време династије Јуан, када монголски владар Кублај Кан одлучује (у другој половини 13. века) да сагради *Dadu*, Велику престоницу. Цареви династије Минг овај град руше, али на његовом месту оснивају *Beijing* (Северну престоницу), наспрам *Nanjing* (Јужне престонице, која добија секундарни значај). Нова царска палата, данас позната као Забрањени град, саграђена је почетком 15. века, а одмах затим и Храм неба, комплекс светилишта намењених царским обредима. Сматра се да је у овом и каснијим периодима, Пекинг био највећи град на свету. Половином 17. века монголска династија Ђинг

⁸ Током 2009. године 1US\$ се мењао за око 6,8 кинеских јуана (RMB). На дан 22. новембра 2009, курс је био следећи: 1 US\$ = 6.83 Yuan, односно 1 Yuan = 0.15 US\$.

⁹ Подаци потичу из статистике за 2006. годину публиковане 2007. у Националном статистичком годишњаку Кине и Пекинга (www.en.wikipedia.org/wiki/Beijing). Поређења ради, а на основу последњег пописа становништва из 2000. године, шире подручје Пекинга имало је 13,82 милиона становника, а уже подручје града 10,716 милиона. Исте године, 95,7% укупног броја становника чинили су Хан Кинези, док су етничке мањине чиниле само 4,3% становништва. www.unescap.org/esid/psis/population/database/chinadata/beijing.htm; <http://beijing.basidata.htm>.

преузима власт над земљом и прихвата Пекинг за своју престоницу, што он остаје до данашњих дана.

Осим историјског центра са палатама, музејима и резиденцијама државног врха, Пекинг поседује финансијски и комерцијални дистрикт, део са институцијама високог школства, као и нове квартове у којима се насељавају фирме које се баве информационом технологијама. Тешка индустрија развијена у доба социјализма, попут челичана, као загађивачи природне средине, данас се убрзано уклања из града. У Пекингу се сада развија финансијски сектор и сектор некретнина, индустрија аутомобила, електронике и рачунара, као и истраживања везана за фармацеутску производњу. На периферији града развијена је пољопривредна производња, нарочито поврћа. Као и у читавој земљи, посебно се стимулише развој предузетничких фирми са учешћем иностраног капитала.

Бруто домаћи производ за Пекинг 2008. био је 1,0488 трилиона јуана (150 милијарди долара). Нето зарада по глави била је 24.725 јуана (3600 US\$), са реалним годишњим повећањем од 12,4%. Сектор некретнина доживао је експлозију, тако је 2005. године 28,032 милиона квадратних метара некретнина продато за укупно 175,88 милијарди јуана.¹⁰ Пекинг је и посећена туристичка дестинација. Током 2007. године забележено је преко 14 милиона посета домаћих туриста и преко 400.000 посета страних туриста, од којих су најбројнији туристи из осталих делова Азије, а затим из Европе.¹¹ Зарада од туризма у истој години била је 21 милијарда јуана, а ови приходи чинили су чак 7% од укупног бруто националног дохотка Пекинга.¹²

У двојној улози: између антрополога и туристе

Иако је путовање у Кину далеко и напорно, пошла сам на њега прилично опуштено и, може се рећи, не превише организовано. Имала сам осећај да ће се, када стигнем на лице места, све само по себи решавати. Могуће је да је овакав приступ био под утиском мог првог боравка у Кини, када је све тако и било, путовала сам без икаквих прецизних планова и резервација. Тако је ово путовање било препуштено случајности, како у погледу одабира хотела, тако и културних знаменитости које је требало обићи, с тим што сам приоритет свакако дала старим градским језгрима која сам од раније познавала. Хотел у Кунмингу сам одабрала не гледајући у мапу града на интернету, већ према томе како ми се свидео његов

¹⁰ www.unescap.org/esid/psis/population/database/chinadata/beijing.htm

¹¹ Поређење броја туриста у 2007. години са аналогним бројем туриста из 2006. године, говори о томе да годишњи пораст посета домаћих туриста износи 8,2 %, а иностраних 11,6%.

¹² Подаци са сајта: www.beijingimpression.com/beijing-guide/beijing-tourism.htm

назив – *Златни извор*. Резервацију хотела у Пекингу оставила сам да ми одради *Welcome service* конференције у Кунмингу, па чак и тада нисам обратила пажњу да је резервисани хотел ипак мало предалеко од центра у северозападном предграђу Пекинга.

Додатна одлика овог путовања била је што сам још увек поседовала само основно знање кинеског језика, довољно за сналажење у јавном простору, за разлику од претходних путовања, када је оно било на знатно вишем нивоу. Кинески језик учила сам у континуитету и одржавала од гимназијских дана до након завршетка магистарског програма из Регионалних студија Источне Азије на Харварду (у периоду од 1984. до 1986. године), након чега сам се стручно определила за проучавање ближих култура, те нисам имала прилику да га користим. Сада се укупна комуникација и сналажење одвијало на комбиновању кинеског и енглеског, док је то у ранијим приликама било само на кинеском.

Приликом првобитних долазака, нисам се осећала као туриста већ као истраживач кинеске културе, фокусиран на проучавање старог урбаног језгра кинеских градова. Потенцијал за такву позицију постојао је у мом претходном проучавању кинеске историје, филозофије, урбанизма, модерне културе, али и кинеског језика.

Моја садашња позиција била је двојна, била сам антрополог и туриста у исто време. Посматрала сам свет око себе очима антрополога са разумевањем Кине, њене историје, културе и народа, али и са позиција туристе који доживљава промене као шок и стално се изненађује новинама које запажа. Раније сам се кретала и понашала као да сам у земљи коју познајем, која ми је блиска, сада сам се кретала у земљи која ми је у знатној мери непозната, у којој препознајем само поједине наговештаје претходних, добро познатих времена. Моје пређашње искуство било је везано за скромну и сиромашну комунистичку Кину, а сада сам се затекла у земљи која је, захваљујући економском буму, одавала утисак развијеног капитализма.

Сећања из 1986. и 1989. и очекивања 2009. године

Пред последње путовање интензивно сам се присећала сцена које су ми биле утиснуте у памћење приликом претходна два путовања кроз ову огромну земљу. Питала сам се шта ћу затећи од некадашње урбане Кине, која је тих касних осамдесетих сачувала остатке предреволуционарног доба, ортодоксног комунизма, али и показивала прве наговештаје тржишног комунизма.

У ужем градском језгру најчешћи приказ тада су биле традиционалне градске четврти са дрвеним ниским зградама организованим око правоугаоног дворишта, у којима се могло затећи више домаћинства. Њихови

чланови спремали су храну, свако око свог шпорета, или су се бавили неком другом корисном делатношћу. Комерцијални део града чиниле су скромне зграде са продавницама мешовите робе, и неколицина репрезентативних државних хотела из периода комунизма. Увелико су ницали и мали скромни породични ресторани, у чије кухиње са земљаним подовима је било могуће ући и на лицу места са куваром наручити укусно народно јело. У њима су главни гости углавном били чланови уже породице власника. Тек ту и тамо појавио би се и по неки незнанац. У овим деловима града биле су и пијаце под отвореним небом на којима је роба изложена на покретним малим тезгама или на колицима, али и на простирци или голој земљи. Периферију градова чиниле су "спаваонице", зграде уједначеног, монотоног изгледа до пет спратова висине, са малим неудобним становима које су радне организације додељивале својим запосленима. У центру, али и на периферији, ујурбано је спровођено обнављање старих храмова даоистичке, конфуцијанске, будистичке и исламске провинције. Услед радикалног потискивања религије током претходних деценија ортодоксног комунизма, ова места верског живота била су потпуно опустела и пропала. Сада су, као резултат државне политике усмерене ка развоју туризма, неки храмови већ били отворени и у њима су бљештале нове или рестауриране статуе и олтари бројних верских и митолошких фигура.

Ишчекујући свој долазак у ту "нову" Кину, питала сам се да ли ћу на улицама још увек затећи бицикл као значајно превозно средство или је оно већ скоро или потпуно ишчезло. Да ли ћу у парковима и обновљеним традиционалним баштама још увек имати прилике да видим старије Кинезе како се баве својом јутарњом рекреацијом, вежбајући таиџиџуан (*taijiquan*),¹³ да ли ћу на истим овим местима видети старију господу како играју мице, а поред њих на грани кавез са птицом певачицом, љубимцем кога су са собом повели у шетњу. Да ли ће родитељи или старија генерација водити за руку своју децу и унучад у једноставној памучној одећи на чијим панталоницама је намерно остављен широк изрез да би дете могло по потреби слободно да обавља своје физиолошке потребе. Очекивала сам да видим бар неке старије људе у плавим јакнама са кинеском крагном из маоистичког периода¹⁴ и са качкетима украшеним црвеном петокраком.

¹³ Погледати: www.wikipedia.org/wiki/Tai_chi_chuan

¹⁴ Ово одело почиње свој "живот" у доба непосредно након оснивања Републике Кине (1912. г.), када га је Сун Јатсен (*Sun Zhongshan*) увео као облик националног одела, са видљивим политичким импликацијама. У вези са развојем овог стила облачења видети: www.en.wikipedia.org/wiki/Mao_suit

Културне опречности

Овај рад се бави културним опречностима опаженим у различитим сегментима кинеске културе који су ми били доступни током три боравка у Кини у размаку од две деценије. Основна теза која се провлачи кроз рад јесте да се већина опажених феномена у савременој урбаној Кини може сврстати у опречне категорије, и то кинеско-западно и традиционално-савремено. Културне опречности опажене су у туристичкој понуди и понашању домаћих и страних посетилаца, употреби кинеског и енглеског језика у обележавању јавних простора, и промовисању традиционалне и савремене архитектуре. Такође, оне су уочене у представљању занатских и индустријских производа, начину конзумирања топлих напитака, комбиновању домаће и стране хране. Видљиве су и приликом извођења Пекиншке опере прилагођено како савременом Кинезу тако и странцу, и практиковања традиционалних кинеских вежби и западних плесова у јавним парковима.

Домаћи и страни туристи као нова категорија

Почеци туризма у Кини и туризам данас

Током касних осамдесетих, туризам у Кини је постојао тек у наговештајима. Први путници су били странци, углавном са Запада, који су долазили у групама да обилазе знаменитости ове земље. Њима су била приступачна само одређена подручја око малог броја тзв. отворених градова. За њих су постојали и посебни хотели "западног типа" с особљем на рецепцији које је донекле знало енглески језик, и с јеловником у хотелском ресторану који је укључивао и изванредан број западних јела. Ове групе са собом су увек имале свог водича који је обављао сву неопходну комуникацију с особљем на аеродрому, у хотелима и на туристичким локалитетима. Слично су путовали и богатији Јапанци, чија економија је била у развоју, и који су тада свесрдно долазили да се упознају са претечама извесних елемената своје културе, која је преко Корејског полуострва у више махова стизала на њихово острво (нпр. ортогонални план града, репрезентативна архитектура, будизам, сликовно писмо). Кинески грађани су у то време путовали само послом, и одседали су у посебним хотелима за Кинезе који нису имали божна какве удобности, чак је требало имати среће да у купатилу буде топле воде. Ово ми је познато из сопственог искуства будући да сам, због недостатка места у једином хотелу за странце у Ченгду, одсела у једном таквом хотелу за "домаће" путнике. У ово време, путовање ради одмора на мору или планини још увек је било привилегија високих партијских функ-

ционерера.¹⁵ Узорним фабричким радницама или колективима, као награда за радне заслуге, биле су организоване посете местима од значаја за револуцију, попут родног места Мао Цетунга.¹⁶

Овога пута, на моје велико изненађење, запазила сам да су данас главни туристи у Кини сами Кинези.¹⁷ У Кунмингу су то били грађани провинције Јунан, који су дошли у престоницу и ишли у обилазак Парка Зеленог језера (*Cuihu Gongyuan*),¹⁸ Јуантонг храма (*Yuanton Si*) у центру града, и других храмова у околним брдима. Наравно, у овом периоду у граду је боравио и значајан број странаца са свих континената, који су учествовали на светском антрополошком конгресу. Боравак у Пекингу је обухватио и један врели викенд, када је била највећа навала посетилаца на Трг Тиенанмен (*Tiananmen Guangchang*), Забрањени град (*Gugong*), Гробнице династије Минг (*Ming Chao Shisan ling*) и Велики зид (*Chang Cheng*).¹⁹ То је била права река кинеских грађана, очигледно из разних делова ове велике земље. Из разговора са једном симпатичном женом и њеним сином, сазнала сам да су они дошли у Пекинг као пратња мужу који је дошао због посла, и то је њој била трећа посета престоници у животу. Срела сам их управо када су ишли метроом ка Вангфуђингу,²⁰

¹⁵ Најпопуларнија места за одмор и састанке високих партијских функционера била су мало приобално место Беј дај хе и планина Лу.

¹⁶ У време раних дана Културне револуције, на слободне (бесплатне) туре, посебно на тзв. црвена места, ишли су припадници Црвених гарди, омладинци који су ширили револуцију.

¹⁷ Домаћи туризам једва да је постојао до средине 1980-тих. Од тада, а нарочито током 1990-тих, централна власт је донела неколико одредби којима је подстакла своје грађане да путују унутар земље, да би тиме стимулисала потрошњу и растућу економију државе. Током 1999. године преко 700 милиона путовања направиле су домаћи туристи са потрошњом од 283 милијарде јуана. И заиста, статистика показује да домаћи туризам доприноси економском развоју многих кинеских градова и региона. Такође, треба поменути да је 1999. године Кина рангирана на 5. месту на листи Десет светских међународних туристичких дестинација (*World's Ten Top International Tourism Destinations*) са 27,047 милиона туриста и порастом од 7,9% (након Француске, Шпаније, Сједињених држава и Италије). У истој години она је заузела 7. место према заради од међународног туризма са 14,098 милиона US\$, и годишњим порастом од 11,9%. Lew et al. 2003: 15. Погледати још: Wu, Zhu and Xu 2000: 296-299, Li 2002: 472-486, и Wen, Tisdell 2001.

¹⁸ Занимљива фоторепортажа из овог парка може се погледати на сајту: www.socalgalopenwallet.blogspot.com/2009/07/green-lake-kunming-china.htm

¹⁹ Слике свих ових древних грађевина могу се погледати на сајту: www.architecture.about.com/od/asiathasiasouthasia/ig/Ancient-Beijing

²⁰ Улица Вангфуђинг (*Wangfujing*), смештена у Донгченг кварту, источно од Забрањеног града, једна је од најпознатијих улица престонице. Комерцијалне активности у њој су развијане још од времена династије Минг. Добила је име према ари-

"Кнез Михайловој" улици Пекинга, коју никада до тада нису видели. Ова иста места била су дестинације и данашњих страних туриста.²¹

Фотографисање: производња туристичких успомена
у савременом и историјском тренутку

Главна активност туриста, по којој се иначе препознају као категорија, јесте прављење фотографија. Наравно, са поплавом електронских уређаја који служе за снимање, нема појединца или мање групе која је ускраћена за ове активности. Трг Тиенанмен је место на коме, поред уживања у његовој грандиозности и присећања на његову богату историју, прављење фотографија представља скоро једину усмерену активност. Посетиоци су обично присутни у паровима, или групама различите величине, наравно има и оних који иду за водичем који носи малу заставицу коју сви чланови групе препознају. Они који треба да буду на слици, обично се окрећу леђима улазу у Забрањен град, како би на фотографији били забележени испод ове знамените грађевине, али и великог портрета Мао Цетунга, који још увек стоји на свом месту.²² Они који посустану од шетње огромним тргом и уморе се од врућине и влаге, седну или на постоље месинганих светиљки, или на камене плоче трга. Поред туриста, ту су још само војници који се церемонијално смењују на стражи, продајци хладне воде и других напитака, и филмова за класичне фотоапарате. Фотографише се све што се оку на први поглед учини ново и занимљиво, тј. бележе се слике присутних на свим битним туристичким тачкама. Овде такође професионални фотографи нуде услугу снимања квалитетном фотографијом и брзометног испоручивања исте. Слично томе, туристи праве фотографије себе самих на свим атрактивним и препознатљивим местима, али и фотографије смене страже и музејских експоната, попут оних у Забрањеном граду. Исто тако, у складу с амбијентом, у Олимпијском комплексу, нарочито испред стадиона Птичје гнездо, тури-

стократским имањима која су овде некад постојала (*wangfu*) и бунару слатке воде који је овде био ископан (*jing*). www.chinese-architecture.info/OLYMPICS/OL.htm.

²¹ Ако се осврнемо на карактеристике дестинација за стране туристе, може се констатовати следеће. Крајем 1980-тих, туристичке посете фабрикама, школама, комунама и другим радним организацијама постале су много ређе, док је дневно обилажење храмова постало врло популарно. Ситуација се променила током 1990-тих, након што су сви градови у Кини били отворени за стране посетиоце (Lew et al. 2003, 23).

²² Портрет Мао Цетунга постављен је на улаз у Забрањени град још 1949. године. На зидовима с обе старне портрета стоје огромни плакати с натписима: "Нека дуго живи Народна република Кина" (с леве стране), и "Нека дуго живи велико јединство народа света" (с десне).

сти се сликају са репликама олимпијских златних медаља на погресју, које овде купују као сувенир.

Прављење фотографија може се одвијати и на начин који сам уочила на улазу у Забрањени град. Наиме, у бочном простору спољне капије овог великог комплекса може се уплатити професионално снимање тематске фотографије у костиму једне од царских историјских епоха. Уместо да се облачи у одећу првих досељеника на Нови континент, или каубојско одело потоњих истребљивача домородаца, како се то у оваквим приликама чинило у Северној Америци (где је измишљена ова врста преоблачења), овде историја уводи у елегантан културни контекст вишевековно присутних династија Јуан, Минг или Ћинг. Дакле, свака особа може да изабере костим по својој вољи, да затим допусти да је адекватно нашминкају, и, када на њу дође ред, да се попне на царски престо и насмеши пред само "клик" фотоапарата. Она тада добија фотографију "из неког пређашњег живота", када је била принцеза или неки високи царски чиновник, и коју ће понети кући као драгу успомену.

Страни путник у Кини некад и сад

У време мојих првих боравака у Кини, када је страних посетилаца било још увек веома мало, било је много удобније кретати се овом земљом и доживљавати је у свој њеној аутентичности. Странац који је могао самостално да се сналази, пре свега уз помоћ познавања "народног језика" (*putong hua*), могао је слободно да се креће окол, нико му није прилазио, нити му трасирао пут. Ја сам тако ишла, сасвим релаксирано, до свих места која су ме занимала, била она означена као туристичке дестинације или не, а да ме при том нико није пресретао нудећи своје услуге. Изузетак су били возачи мини таксија на моторни или ножни погон, који су увек чекали путнике на железничким и аутобуским станицама, па чак и мањим аеродромима. Исто тако лагодно сам могла да уђем у било коју радњу у којој су куповали Кинези и снабдем се прехрамбеним производима које сам у сушеној форми могла да набавим и понесем ради справљања кинеских јела код куће (различите врсте гљива, цвета љиљана, зачина). На сличан начин могла сам да ушетам у позориште у коме су играле представе традиционалне опере, било да се радило о Јужњачкој опери (у Гуангџоу) или о Пекиншкој опери (у престоници).

Приликом посете 2009. године, аутентичан доживљај Кине за мене више није био могућ. Наравно, треба поменути и чињеницу да особа беле пути и западних црта лица одмах бива сврстана у категорију потенцијалног страног туристе који располаже већим финансијским могућностима него што је то случај са кинеским посетиоцем. Зато, чим представници туристичких агенција на терену уоче такву особу, они је одмах класи-

фикују као "западног туристу" и нуде оно што је у том случају једино и "примерено", а то су једнодневни индивидуални или групни обиласци, или посета Пекиншкој опери уз вечеру, која се одиграва у позоришту смештеном у новом, ексклузивном хотелу за странце.

Странац који се самостално креће у кинеском граду осећа се врло сигурно и збринуто јер је сваки појединац коме се обрати увек и на сваком месту расположен да му помогне. Тако ми се у неколико махова догодило да сам замолила Кинезе на метро станици да ми објасне коју линију да хватам и где да преседнем. У Пекингу постоји девет линија метроа, плус посебан воз за аеродром, те првог дана сналажење у метроу није једноставно. Први пут сам пришла младићу који је упрво са својом вереницом и њеном мајком ишао у велики шопинг центар у граду да би заједно купили опрему за свој нови дом. Други пут сам у Олимпијском граду питала мајку и њеног сина средњошколца, који су дошли у посету Пекингу из једне од источних провинција, да ми покажу улазак у метро станицу. У оба случаја, била сам одмах прихваћена као "део породице". Како смо једним делом ишли у истом правцу, они су сами понудили да идемо заједно, да би ме после тога упутили даље. Успут смо разговарали, ја сам их питала о њиховом пореклу, професији, запослењу. И туристички водича сам се договарала о разгледању града и посети представе Пекиншке опере, показивале су брижност која је надилазила чист пословни однос, а била је заснована на људском поверењу.

Овај приступ свеобухватне и свеprisутне помоћи странцима, манифестовао се у потпуности у Кунмингу за време антрополошког конгреса. Наиме, организатори овог огромног научног скупа од више хиљада учесника, окупили су читаву "армију" волонтера који су обучени у препознатљиве мајице црвено-жуте боје стајали на свим прилазима и у свим деловима кампуса Јунан Универзитета, у којима се скуп одвијао. То су били студенти овог универзитета, разних профила, који су стално били на вези (мобилним телефоном) са својим руководиоцима тимова, које су консултовали око најмањег питања посетилаца. Овај систем је, како ми је речено, био развијен за потребе већ много пута помињане Олимпијаде 2008. Све то води ка закључку да кинески домаћини схватају реалност величине културних разлика коју странци доживљавају боравећи у њиховој земљи, и зато настоје да у што већој мери помогну у њеном превазилажењу. Другим речима, они се труде да омогуће што боље сналажење у новој средини и олакшају комуникацију између домаћег становништва и страних гостију. Дакле, од егзотичног и ретко виђеног Западнака, што је странац представљао у Кини пре две деценије, и према коме је постојало неповерење, он је постао гост о коме треба бринути, односно према коме треба показати срдечно гостопримство уз максимално поверење.

*Употреба кинеског и енглеског језика
у обележавању јавних простора*

Уобичајени начин означавања имена јавних државних институција, улица, фирми, продавница, у време првих боравака у Кини био је једино посредством употребе кинеских карактера. Данас, међутим, у великом броју случајева постоји двојно означавање, на савременом кинеском (карактерима) и савременом енглеском језику. Наравно, треба разликовати означавање које успостављају државне фирме и које се може сматрати званичним, и оно које су увеле приватне фирме, које се, као уосталом и у Србији, често поигравају са западним именима. Тако се на комерцијалним здањима у *shopping* квартовима могу наћи називи који подсећају на западна, углавном енглеска имена, написани латиничним писмом. У исто време, велике државне и приватне фирме имају управо поменуто двојно означавање, на кинеском и енглеском језику.

Посебну пажњу треба обратити на означавање у просторима где је предвиђено да се крећу странци, односно западни туристи. Такви простори су, пре свега, грађевине које представљају значајно културно наслеђе, односно постигнуће Кине у различитим историјским периодима, све до савременог тренутка. Тако су у Забрањеном граду, на плановима овог великог комплекса, имена појединих грађевина написана кинеским карактерима, а паралелно су преведена и на енглески језик. Такође, у свакој просторији у којој је постављена изложба са специфичном тематском збирком предмета из царске ризнице, уводна прича и легенде су написане на два језика, кинеском и енглеском. У згради која представља понос модерне архитектуре, Националном центру за извођачке уметности, познатој као нова Опера, све ознаке такође су дате двојезично. Како се у овом простору организују и изложбе везане за традицију опере и позоришта, текстови су преведени на квалитетан енглески језик. Тако је у доба моје посете у приземном делу ове зграде била поставка о историјском развоју европске опере, а на највишем спрату изложба поводом прве године рада ове најзначајније модерне институције културе.

Још један простор у коме је плански успостављена двострукост писма јесте подземна железница, односно метро. На станицама, и то како у улазном делу тако и уз пероне, и у возовима, сви натписи станица на датој линији су урађени кинеским карактерима и пинјин (*pinyin*) транскрипцији.²³ Како овде не постоји потреба за превођењем назива станица, ова фонет-

²³ Пинјин (*pinyin*) је латинична фонетска азбука којом се, ради лакшег сналажења странаца, преводи изговор кинеских карактера. Она поред слова укључује и тонове, с обзиром да је један од четири тона саставни део сваког слога, односно његовог изговора, а самим тим и значења.

ска транскрипција назива сасвим је довољна да се странац снађе у метроу. У вагонима, код сваких врата постоји шема дате линије са свим означеним станицама, као и информацијама где се преседа на друге линије, а црвено светло се пали за станицу којој метро управо приступа. Речено ми је да је овај ниво модернизације уведен уочи Олимпијаде 2008. У исто време, на дугуљастом екрану у сваком вагону иде текст на кинеском и енглеском о томе која станица је на реду, а чује се и савршено синхронизован снимљени текст са истом информацијом опет на оба језика.

Док је ова врста двоструке ознаке постављена у метроу, као најновијем достигнућу савремене градске транспортне технологије, исто није још увек учињено у градским аутобусима. Када сам се од мог хотела возила ка Олимпијском граду, у аутобусу је поред возача била и кондуктерка која је осим наплаћивања карата, пред сваку станицу узвикивала назив дате станице и питала да ли има неког ко жели на њој да сиђе, а затим је о томе обавештавала возача. Овај систем јако добро функционише, с тим што се одвија само на кинеском језику. У таквим случајевима, странцу је најбоље да му неки кинески познаник на папиру напише назив станице која представља његову дестинацију, и да тај папир покаже кондуктеру, да би га овај упозорио када треба да сиђе. Ја сам "моју" кондуктерку при уласку у аутобус замолила да ми покаже станицу, што у овом случају и није било неопходно јер је стадион Птичје гнездо и читав околни комплекс толико доминантан оријентир да за правовремено упозорење није било потребе.

*Традиционално и модерно архитектонско
наслеђе као кинески бренд*

За време ранијих боравака у Кини било је очигледно да су туристичке дестинације она места која су везана за обновљене споменике царског династичког наслеђа и храмове различитих религија – даоистичке, конфуцијанске, будистичке, исламске. Уз то је, као део комунистичке реалности у Пекингу, стајао Трг Тиенанмен,²⁴ највећи отворени јавни про-

²⁴ Трг Тиенанмен, или Трг Капије небеског мира, проширен је на рачун простора који се налазио између две велике капије Царског града, Тиенанмен (Капије небеског мира) на северу и Џенгјангмен (или Тиенмен – Предње капије) на југу. Његова површина (од 40,5 ха) након проширења завршеног 1958. године увећана је четири пута у односу на првобитну површину из половине 17. века (Safra 2003, 752). Детаљније о историји овог трга као политичког простора, погледати: Wu 2005. Иначе, треба напоменути да кинеске градове не одликују тргови. Класична урбана структура старих престоница Кине није подразумевала груписање значајних административних, верских и културних грађевина око једног празног простора. Велики отворени простори грађени су само у оквиру царских палата, и то

стор на свету, који је у центру имао Споменик народним херојима и маузолеј Мао Цетунга, и био окружен репрезентативним објектима централних државних, партијских и културних институција.²⁵ Данас, међутим, оса модерности добила је још један нови сегмент, представљен објектима саграђеним за Олимпијске игре у Пекингу. Дакле, у објектима који се користе у сврхе брендирања Кине, препознају се периоди царских династија, класичног комунизма и тржишног комунизма. Сва три периода налазе своје место у представљању кинеских достигнућа "од памтивека до данас". Па ипак, фокус је пре свега на двојном, паралелном значају традиционалног (династичког) и модерног (тржишног комунизма).

Добар пример који илуструје комбиновање старог и новог представљају дестинације које су укључене у туристичке понуде у Пекингу. Тако поред Забрањеног града, Храма неба у оквиру градског језгра, као и Летње палате, Минг гробница и Великог кинеског зида на периферији града, укључена је и посета Олимпијском комплексу.²⁶ Дакле, плод нај-

као церемонијални простори. И дан данас већи слободан простор може да буде само саобраћајна окретница са централним делом попуњеним травнатом површином, попут београдске Славије. Једини изузетак био је направљен у доба комунизма, и то је Трг Тиенанмен. Он је управо направљен проширивањем улазног дворишта које је било део некадашње царске палате, односно данашњег Забрањеног града. Најновије урбанистичко достигнуће, Олимпијски град, и то пре свега простор око стадиона Птичје гнездо, садржи широке просторне целине између појединих објеката, али они су осмишљени као велики парк, добрим делом попуњен цветним и травнатим површинама, као и местима за одмор и ојачавање.

²⁵ Са источне стране Трга Тиенанмен налази се зграда садашњег Националног музеја Кине, саграђена 1959. године за потребе смештаја два музеја, и то Музеја Кинеске револуције (северно крило) и Националног музеја кинеске историје (јужно крило), који су 2003. године сједињени у садашњи Национални музеј. Са западне стране трга је Велики народни дом, завршен исте године, у који је смештена Национална скупштина (конгрес), али и државне и партијске административне и церемонијалне просторије. Обе ове зграде садрже комбинацију три архитектонска стила, и то модернизам (Међународни стил), социјалистички реализам стаљинистичког типа, и једну врсту историцизма заснованог на традиционалној кинеској архитектури. Обе зграде припадају групацији "Десет Великих Објеката" изграђених у Пекингу, којима је обележена десетогодшњица оснивања Народне републике Кине 1. октобра 1959. године, а биле су део архитектонске и урбанистичке иницијативе Великог скока унапред. Национални музеј Кине данас садржи 620,385 културних артефаката у својој сталној збирци. Погледати: www.en.wikipedia.org/wiki/National_Museum_of_China, www.en.wikipedia.org/wiki/Ten_Great_Buildings.

²⁶ Олимпијски комплекс (Olympic Green) направљен на површини од 1.135 ха садржи већи број стадиона и других објеката, од којих су најпознатији Пекиншки национални стадион ("Птичје гнездо"), Национални водени центар ("Ведена коцка"), Национални затворени стадион, Олимпијско село, Кинески национални

новијих архитектонских и технолошких постигнућа, ново светско чудо, представља симбол савремене Народне Републике Кине. Поред тога, препорука локалних водича свакако ће бити обилазак нове Опере²⁷ и разгледање облакодера у пословном центру града, са нагласком на згради седишта Централне Кинеске ТВ станице.²⁸ У средишту Олимпијског комплекса је Пекиншки национални стадион, познат као Птичје гнездо, зграда Опере подсећа на јаје које лебди на води, а зграда ТВ станице је асиметрична континуирана петља, популарно названа Велики шорц.²⁹ При том, Олимпијски комплекс саграђен је у складу са древним прави-

конгресни центар, Олимпијске тениске терене и пошумљени парк и језера. Национални стадион представља највећу челичну структуру на свету, чија је изградња коштала око 423 милиона US\$. Дизајн је био поверен швајцарској архитектонској фирми Herzog & de Meuron у априлу 2003. године, након конкурса који је укључио тринаест финалних предлога. Градња је почела 24. децембра 2003, а стадион је отворен 28. јуна 2008. године. У спровођењу дизајна учествовала је и кинеска фирма China Architectural Design & Research Group, а уметнички консултант био је познати кинески архитекта Ai Weiwei. Стадион је изграђен пре свега за потребе Олимпијаде, за церемоније отварања и затварања овог великог спортског догађаја. У пост-олимпијском периоду овај објекат, са 91.000 седишта, недовољно је искоришћен, те се у његовим оквирима планира изградња хотела и шопинг центра. Овим би требало да се још више поспешу његов туристички значај. www.en.wikipedia.org/wiki/Beijing_National_Stadium.

²⁷ Национални центар за извођачке уметности, популарно назван "Јаје", је нова пекиншка опера. Центар, елипсоидна купола од дитанијума и стакла, окружена вештачким језером, са површином од 200.000 кв.м. прима 6.500 хиљада људи у четири позоришне сале. Дизајнирао га је француски архитекта Paul Andreu, који је био на челу тима Француске аеродромске компаније заједно са тимом Ђингхуа универзитета у Пекингу: [www.mimoo.eu/projects/China/Beijing/National%2Centre%2for%2the%2Performing Arts](http://www.mimoo.eu/projects/China/Beijing/National%2Centre%2for%2the%2Performing%2Arts) и са изложбе о изградњи Опере приређене у самом објекту.

²⁸ Зграда седишта Кинеске централне телевизије је облакодер који представља непрекидну петљу која се састоји из шест хоризонталних и вертикалних секција, која има облик ТВ екрана без његовог средњег дела. Има висину од 234 м, 51 спрат и подну површину од 381.000 кв.м. За архитектонски дизајн овог објекта заступљени су Rem Koolhaas и Ole Scheeren из фирме OMA (Office of Metropolitan Architecture), док је међународна фирма Arup разрадила комплексан инжењерски дизајн. Вредност пројекта процењена је на 1,2 милијарде US\$. Објекат је грађен од септембра 2004. и децембра 2008. године (Goldberg 2008) на: www.designbuild-network.com/projects/cctv/, www.en.wikipedia.org/wiki/China_Central_Television_Headquarters_building

²⁹ У штампи се често помињу ови најмодернији објекти грађени у оквиру припреме за Олимпијаду. Тако се у чланку "Four Great Buildings to Shape Olympic Beijing" помињу Водена коцка, Птичје гнездо, "Z" петља и Љуска јајета (Wang, Moller 2004).

ма градоградње, дакле на осовини правца север-југ, која представља северну противтежу Забрањеном граду и Тргу Тиенанмен на југу. Друге две симболичке грађевине смештене су уз исту осу. Опера западно од Трга Тиенанмен, а зграда ТВ станице источно од Забрањеног града, у сред Централног пословног кварта престонице.

У оквиру сваког појединачног новог репрезентативног објекта, опет се уочава комбиновање модерног и традиционалног. Тако, на прилазу Олимпијском граду са југозападне стране, уоквирен сопственим зидовима од црвене опеке, стоји обновљен и конзервиран традиционални даоистички храм. Овај петсто година стар храм из доба династије Минг, посвећен је богињи плодности Нианг Нианг.³⁰ Испред улаза у метро станицу на северној страни комплекса, налази се једно пријатно место за одмор које је направљено по узору на традиционалне кинеске баште и павиљоне. Клупе се налазе испод закривљених дрвених кровова са забатом и мноштва бамбусових стабала. Дакле, у овом простору, модерно је поистовећено са западном компонентом (стадиони), а традиционално са кинеском (храм и башта као одмориште).

Национална Опера садржи просторе и програме различитих карактеристика. И овде се опречност традиционално-савремено преплиће са опречношћу кинеско-западно. На богатом програму овог "храма културе" који садржи четири посебне позоришне сале, може се уживати у традиционалном наслеђу "оба света" али и у најмодернијим извођењима музичких и позоришних представа. Тако се на програму равноправно налазе Пекиншка опера и европска оперска и балетска дела, али и савремени позоришни комади чија сценарија се пишу подједнако у Кини и на Западу. Концерте класичне музике изводе најпознатији кинески и гостујући европски оркестри предвођени великим диригентским именима. Извођења песама из доба Културне револуције хора Кинеске народне армије такође налазе своје место и публику. У овом храму културе, који представља и веома популарну туристичку дестинацију, велелепни модеран простор, поред уметничких задовољстава две цивилизације, нуди и двојне ужитке у јелу и пићу.

Иначе, Олимпијада 2008. постала је кинески бренд, на који се различитим средствима подсећа у многим јавним просторима. Осим што је сам Олимпијски град постао значајна национална знаменитост, а тиме и туристичка дестинација, поједине "олимпијске сцене" приказују се на видео екранима постављеним у вагонима метроа, и оне стално промичу пред очима путника. Исто тако, сцена састанка чланова Олимпијског комитета представљених луткама природне величине, постављена је на најпрометнијој тачки новог дела Пекиншког аеродрома, Терминала 3, јед-

³⁰ О овоме више видети на сајту: www.thebeijinger.com/blog/2008/05/24/In-the-Shadow-of-the-Birds-Nest

ног од најимпозантнијих архитектонских обележја савремене Кине. Сви они који напуштају кинеску престоницу и улазе у бесцаринску зону, морају да прођу поред ове необичне "реалистичне" композиције.

Промовисање традиционалних и савремених производа

Када се посматра домен материјалне културе, поставља се питање шта Кина нуди као своје културно-комерцијалне брендове. Одговор се можда најлакше добија ако се посматрају производи који се представљају страним туристима. Само да подсетим, двадесет година раније, странац је могао да купи само оригиналне производе традиционалних занатских производа (од свиле, жада, порцелана, бисера и дрвета), и то у посебним радњама и за посебне новчанице намењене странцима.³¹

Типичан једнодневни обилазак за стране туристе данас подразумева, између осталог, посету радионицама за обраду жада и прераду и ткање свиле, као и продавницу чаја у којој се врши и његова дегустација. Сва три места обухватају не само демонстрацију технологије (процедуре), већ и понуду готових производа који се овде могу купити. Како ће начин промовисања чаја бити описан на другом месту, овде ће пажња бити посвећена жаду и свили. Додатна разлика је и у томе што се чај промовише кроз учешће у церемонијалном начину његовог припремања и конзумирања, док се жад и свила промовишу кроз демонстрацију свих фаза прераде сировине до готовог производа.

Када вас водич уведе у радионицу за прераду жада, домаћица која преузима вашу групу, проведе вас поред стаклених боксова иза којих мајстори цртају шаре, затим режу и брусе различите предмете од жада. Успут вам објасне да постоји више врста жада, као што су жадит и нефрит.³² Аутентичност и квалитет препознају се према боји, транспарентности, природној шари која се види гледајући жад према светлу, и према звуку који жад испушта када се у њега лако удари прстом.³³ Након упознавања свих фаза обраде, одлази се у велику просторију са мноштвом хоризонталних и вертикалних витрина у којима су изложени предмети на продају, а они представљају накит и украсне предмете за кућу. Ту су уредно поређане наруквице и огрлице од жада и другог полудрагог камења, а украсне животиње представљају животиње из кинеског календара или друга митска бића која доносе добробит кући и члановима домаћинства.

³¹ О данашњем сектору производње и продаје туристичких сувенира, као и о коришћењу различитих врста новчаница у Јунану видети: Notar 2006.

³² Погледати: www.fastfengshui.com/nlt_dec14_2005jade.htm

³³ Погледати: www.jadesite.com/, www.thingsasian.com/stories-photos/2442

Слично томе, када стигнете у радионицу свиле, упознајете се са технолошким поступком који почиње од гусенице која преде своју чауру, њеног парења у врелој води, класификацији нити на оне које се извлаче у конац (тамо где је чауру прела једна гусеница), или оне које се развлаче у баршунасте и вишеслојне нити (где је чауру прео пар гусеница). Први конац се користи за ткање свиленог платна, а друго предиво се даље развлачи на четири стране ручно, и од њега се праве пуњења за свилене прекриваче. Сви производи, попут свилених прекривача, затим комплета постелине, али и одевних предмета могу се купити у радњи која представља саставни део радионице. Свилени предмети највишег квалитета и највиших естетских вредности могу се купити у луксузним хотелима и на Пекиншком аеродрому, а они сличног или слабијег квалитета на Пијаци свиле.

Поменути предмети од жада и свиле, али нарочито они који служе за лично украшавање или одевање, могу да буду обликовани на начин који је традиционалан (кинески), модеран (западни), или такав да представља комбинацију претходних. Овакав закључак може се донети узимањем у обзир два естетска елемента, и то дизајна којим се предмету дарује основни облик, и орнаменталних мотива којим се он украшава. У том смислу производи се могу класификовати у више категорија, и то: (1) традиционални кинески дизајн и орнамент, (2) модеран европски дизајн са стилизованим традиционалним (кинеским) орнаментима, (3) модеран дизајн и орнамент попут западног (кинеске израде). Наравно, у овоме се може ићи и даље, те говорити о (4) копијама познатих западних дизајнерских кућа (произведеним у кинеским радионицама и фабрикама) различитог квалитета, као и о (5) оригиналним предметима западних дизајнерских кућа које користе исти основни материјал, а произведени су у Кини или на Западу. Прве три врсте производа могу се наћи у поменутиим државним радионицама за обраду жада и свиле, као и многим радњама у граду, нарочито онима које су у саставу хотела или на аеродромима. Четврта врста производа (копије) се могу наћи на штандовима нижих нивоа Пијаце Свиле или Пијаце бисера, док се пета врста (предмети западних дизајнерских кућа) могу наћи у најексклузивнијим комерцијалним улицама престонице и других великих градова Кине.

Као пример предмета од жада можемо узети привезак у облику диска.³⁴ У традиционалној кинеској варијанти, то је кружни прстен од дра-

³⁴ Раван диск од жада са рупом у празнини (*bi*) је артефакт који потиче из најстаријих времена кинеске цивилизације. Први неолитски дискови били су равне површине, али од Џоу династије (11в. – 250 г. ст.е.) надаље они су украшавани различитом стилизованом орнаментиком. У нешто каснијим традицијама *bi* се везује за небо, а *cong* (његов парњак у облику квадрата) за земљу. Коришћени су у ритуалу, најпре посмртном, а затим и у другим важним дворским свечаностима,

гоценог камена различитих нијанси (од беле, преко жућкасте, браонкасте, светло и тамно зелене) који може бити различите величине. У традиционалној варијанти он постаје саставни део огрлице исплетене макрамеом од памучног конца. У модерној варијанти он се обично уоквирује златом те бива предодређен да се носи са тањим златним ланчићем. Пример одевног предмета може да буде хаљина или пицама од свиле. У традиционалној варијанти, то је хаљина са подигнутом крагном, са асиметричним копчањем преко груди, без или са кратким рукавима, у разним варијантама јаких и меких боја, и са типичном кинеском флоралном и геометријском орнаментиком. Постоји могућност да се предмет скроји у модерној форми али задржи стилизоване кинеске украсне мотиве, или уосталом да му се одузме и традиционална орнаментика и боја, те придода западна наклоност ка једнобојном и једноставном. Наравно, одевни предмети од свиле представљају омиљен предмет експериментисања најпознатијих светских дизајнерских кућа, које им дају своје обележје, а одмах у стопу их прате и они кинески произвођачи који праве првокласне копије истих.

Културне опречности су препознатљиве и у равни оригинал-копија. У Кини се производи мноштво копија различитог квалитета сваког материјалног добра које се може замислити, а пре свега савремених одевних предмета.³⁵ Зато свако ко дође у ову земљу с правом почиње да се пита зашто да плати пет до десет пута више за оригинал када може да нађе одличну копију. Оба предмета, и оригинал и копија, најчешће се производе у Кини и то од приближних материјала. Кинези живе у свету копија западних брендова које су свуда око њих, и они их масовно купују. Међутим, оно што је фасцинантно јесте да Западњаци који код куће живе у свету оригинала, долазећи у Кину купују управо копије да би их с поносом облачили по повратку кући. Они читава ту активност тражења, ценкања, одласка и враћања по исту ствар, доживљавају као посебан егзотичан ритуал, који се углавном везује за Исток – од варијанте Блиског до варијанте Далеког Истока.

када се врстом диска исказивао политички и друштвени ранг његовог носиоца. У новије време, *bi* се користи као привезак за лично украшавање. Његова традиционална орнаментика послужила је и као узор за дизајн налицја медаља направљених за Олимпијаду 2008. у Пекингу. [www.en.wikipedia.org/wiki/Bi_\(jade\)](http://www.en.wikipedia.org/wiki/Bi_(jade))

³⁵ Наравно, кинески произвођачи одевних предмета отишли су и даље од копирања познатих западних производа. Учећи се на прављењу копија западних оригинала фармерки и друге одеће, они су савладали умеће дизајнирања и производње, те су почели да развијају сопствене фирме у оквиру исте делатности. Слично се у истом периоду дешавало и у другим областима, нарочито у индустрији информационих технологија и транспортних средстава.

Церемонија чаја и инстант кафа

Приликом свог последењег боравка у Кини запазила сам једну значајну промену у вези са испијањем националног топлог напитка – чаја. Из низа примера уочила сам да испијање чаја на јавним местима није више једноставна свакодневна радња, већ је постало церемонија. Најпре, дошавши у Кунминг, приметила сам мноштво специјализованих продавница чаја, чији амбијент је представљао прави уметнички доживљај. Не само да су изложене различите врсте чаја, већ су оне спаковане на најразличитије могуће начине, почев од великих цакова из којих вам ваде чај на меру, преко уметнички обликованих кутија које су пригодне за поклон, до великих зидних украса обликованих од пресованих листова ове биљке.

Мој сусрет са справљањем и испијањем чаја уследио је неколико дана касније када је група нас који смо учествовали на антрополошком конгресу у оквиру Комисије за урбану антропологију организовала заједничку вечеру. Волонтери коју су се бринули о нама замољени су да предложе добар ресторана са традиционалном кинеском храном и да нам резервишу сто. Када смо се исте вечери појавили на великом улазу у ресторан "Укусна кухиња", који представља обновљену стару вилу са правоугаоним двориштем у средини и мноштвом просторија у приземљу и на спрату, домаћица нас је упутила на другу младу жену која је требало да нас послужи чајем. Тако смо, чекајући да наручимо вечеру, сели око једног ониског сточића у дворишту ресторана и ту пред нама Кинескиња у традиционалној одежди припремала нам је чај. Нагнута над повећи високи дрвени послужавник са горњом плочом направљеном од танких бамбусових гранчица, она је најпре преливала мали порцулански чајник и шољице врелом водом која се сливала у дно послужавника. Затим је врло спретно стављала листиће сувог чаја у чајник, поклапала и чекала око три минута, да би направљени напиток сипала у мало већи стаклени суд за служење, одакле је свакоме од присутних даље сипала чај у мале, плитке порцуланске шољице без дршке. Пошто нас је било десетак, морала је да понови исту процедуру два пута како би нас све послужила. Чим би текућине у шољицама понестало, подразумевајући да немамо ништа против, досипала је нову количину. Испијајући чај, наручили смо јела уз помоћ домаћице која нам је за то била додељена, и заузели места за округлим столом који смо претходно одабрали у једној од просторија ресторана. За време вечере, чај је и даље служен континуирано свима, сем онима који су се определили да уз кинеску вечеру пију пиво.

Следећи сусрет са церемонијом чаја био је у Пекингу. У оквиру једнодневног обиласка за који сам се пријавила заједно са једном младом Ру-

скињом и два Тајланђанина, наш кинески водич са енглеским именом, Анђела, између осталог одвела нас је и у *tea house*, у којој смо могли да дегустирамо чај и купимо сву опрему за прављење чаја, а наравно и саму сировину. Ова посета била је едукативног карактера, јер смо седећи опет око ниског сточића у лепо украшеном амбијенту, имали прилику да пробамо четири врсте чаја.³⁶ Сваку врсту наша домаћица је правила пред нама на сличан начин као што сам доживела у ресторану у Кунмингу, с тим што смо пробали: хулонг чај са женшеном, стари чај, јасминов чај, и комбинацију чајева од личија и ружиног цвета. Уз пут смо добили и објашњена о здравственим дејствима ових напитака. Тако је хулонг чај најпогодније узимати ујутро с обзиром да даје додатну енергију, док је чај од личија и руже добар за вече јер садржи најмању количину теина. После "церемоније чаја" домаћица нас је позвала да обиђемо радњу са производима неопходним за извођење управо приказане процедуре. Ови чајеви, као и комплети порцеланских чајника и шољица, у специјализованим радњама имају прилично високу цену.

Уследио је још један сусрет са институцијом чајџинице, и то у новом предграђу Пекинга, у коме су се населиле моћне кинеске и међународне компаније из области информационих технологија. Након вечере са колегом из Кинеске академије друштвених наука, где смо пили обичан зелени чај, отишли смо преко пута улице на додатну партију разговора и чаја. Овај простор налазио се на првом спрату модерне зграде, и био је специјализован за дружење уз чај. Могло се седети у заједничком простору за обичним столом, а они који су то хтели, могли су да заузму посебну просторију. У њима су седели или парови или мање друштво пријатеља који су уживали у игрању кинеске варијанте мица. Могли смо да одаберемо чај по жељи, и то је овог пута био чај од личија, кинеске воћке, који је имао пријатан сладуњав укус.

Све време мог боравка у Кини интригирала ме је ова промена у односу на послужење и испијање чаја. Током мојих ранијих боравака чај је био основни дневни напитака, али није био конзумиран на ритуализован начин. Обично је у ресторанима зелени или јасминов чај служен бесплатно из великог чајника уз сваки оброк. Кока-кола је тада представљала новитет и конобари су је нудили сваком странцу како би остварили лаку зараду, с обзиром да је њена цена била равна једном обилатом оброку. У свакој хотелској соби налазио се велики термос са цветним мотивом пун вреле воде и кесице са сувим листићима чаја који је гост могао себи да припреми на лицу места. Додуше, и овога пута, у мојој хотелској соби у Кунмингу, налазиле су се кесице чаја и кафе, као и велики контејнер са

³⁶ О врстама кинеског чаја, регионима где се гаји и здравственом дејству чаја погледати www.index-china-food.com/tea-culture.htm.

хладном и топлом водом за пиће,³⁷ с тим што та вода никада није била довољно врела за чај.

Зачуђена свиме што сам овог пута доживела у вези са чајем, свог кинеског колегу сам упитала да ли се уствари ради о обнављању старе кинеске традиције. Његов одговор је био да није упознат да ли се чај тако припремао и испијао у доба царске Кине, али да се можда пре ради о импорту, односно културној позајмици из Јапана.³⁸ Јер, како је напоменуо, сви елементи послуживања чаја подсећају на аналогну јапанску церемонију, укључујући и коришћење малих порцуланских шољица. На питање да ли његова породица на исти начин прави чај код куће, одговор је био негативан, јер како је рекао, "то је превише компликовано". Дакле, чај је остао доминантан топли, окрепљујући напиток у кинеском друштву, с тим што га у кући праве, као и увек, на једноставан начин, преливањем вреле воде преко сувих листића у великим шољама, док га у специјализованим ресторанима и чајдницима служе на ритуализован начин. Насупрот томе, инстант кафа у различитим облицима (пре свега филтер и еспресо) која је у ново време продрла као окрепљујући напиток са Запада, доступна је у кафеима, ресторанима и хотелима који се препоручују својим "западним" или "комбинованим" јеловником и картом пића.

Комбиновање домаће и западне хране на кинески начин

Доручак је, по мом мишљењу, најосетљивији односно културно најјаче детерминисан оброк у животу сваког појединца, наравно узевши у обзир да га се дата особа није одрекла. Приликом ранијих боравака у Кини, обично сам доручковала ван свог пребивалишта, опредељујући се за једно од дугуљастих пецива златно жуте боје направљеног од испреплетаног жилавог теста које су улични продавци нудили са својих колица. Доручак у хотелу је обично подразумевао кинески оброк, који ми није лежао ујутру иако сам одувек обожавала локалну храну и јела је редовно за све друге оброке. Сећам се једино да је у једном ексклузивном хотелу у Шангају (у који сам доспела пуким случајем) постојао двојни доручак, кинески и јапански, јер су тако били профилисани и гости хотела.

³⁷ Овакви контејнери обично се виђају у јавним установама – у ходницима болница, ординација и сл.

³⁸ Истраживање порекла церемоније чаја (*gongfucha*) у Кини показује да је она постојала у царском периоду, и да је имала своје специфичности, пре свега у поређењу с аналогном церемонијом у Јапану. Процедура уз илустрације описана је на сајту: www.en.wikipedia.org/wiki/Chinese_tea_culture. О антрополошкој анализи церемоније чаја у Јапану погледати: Anderson 1998.

Скорашњи долазак у Кину омогућио ми је да видим на који начин се доручак осмишљава у два различита оквира. У Кунмингу сам одсела у модерном кинеском хотелу у центру града који је био профилисан за стране и домаће госте. *Golden Spring Hotel (Jingquan Dajiudian)* био нам је, поред још десетак других, препоручен од стране организатора конгреса. У Пекингу, где сам самоиницијативно боравила, организатори конференције резервисали су ми хотел стандардне категорије у новом периферном градском кварту, познатом по зградама компанија из домена информационих технологија. *Seven Days Inn* личио је на модеран и добро уређен хостел без икаквих додатних садржаја, сем приступа интернету на сваком кораку и приручне трпезарије за доручак.

Доручак у хотелу у Кунмингу био је организован као шведски сто, на коме су сервирана топла и хладна јела западног и кинеског типа. Тако су се у великим подгреваним посудама могла наћи јаја, сланина, пржене кобасице и шунка, али и хлеб за тост уз који су стајали путер и џем. Окупирајући сличну површину, биле су постављене различите врсте каша од пиринча, преливи од маринираног поврћа, често мало заљућени, мале земичке куване на пари, али и тренутно скувана јела као што су теста (слична нашим дебљим шпагетима) и кинески ваљушци пуњени млевеним месом и луком, служени са брашњастом водом у којој су кувани. Уз све то, разне врсте воћа су обилато доношене, највише диња и лубеница, али и екзотично воће које се могло наћи само у јужним деловима Кине. Након што седнете за сто, конобарица вас послужује кафом или зеленим чајем.

Било је веома интересантно посматрати коју храну кинески гости, који су иначе доминирали у хотелу, стављају на своје тањире. Претпоставила сам да ће се опредељивати углавном за кинеску храну, а да ће можда само по неко желети да испроба и западни доручак, који нема прилику да једе код куће, у сваком случају да ова два јеловника неће мешати. Међутим, била сам изненађена комбинацијама које су у својим тањирима гости правили. Они који су желели обилније да једу, углавном мушкарци, доносили су скоро увек чинију са нудлама са поврћем и супом или кашу од пиринча, а онда поред тога пун тањир јела у чврстом стању, где су комбиновали елементе западног и кинеског доручка. Поред тога, у свим тањирима, готово женским, било је много воћа. Морам признати да сам ја лично била веома збуњена одабиром и богатством јела, као уосталом увек када се нађем пред шведским столом. Како је моје основно опредељење било да све време једем кинеску храну, ја сам одбила да узимам јаја на око, сланину или шунку, али исто тако нисам желела ни нудле или кашу. Тако би се на мом тањиру нашао по неки ваљушак са паре, неколико мини виршли и воће. Другог дана одлучила сам се за *jiaozi* (ђиаоц' – ваљушци кувани у води са листом блитве), али сам за овај оброк морала да чекам десетак минута како би он посебно за мене био справљен. Зато сам се последњих дана од-

лучила за најједноставнију европску варијанту, а то је препечени бели хлеб са бутером и џемом, и кафа с млеком.

У мотелу *Seven Days Inn* у Пекингу, доручак је, у односу на описани, био врло скроман. За један долар, могли сте да добијете једно кувано јаје, мали сендвич са саламом, неколико ваљушака с паре, и кашу од пиринча са преливом. Овде је опет на једноставан начин очигледно направљена ре-дукована комбинација западног и кинеског типа доручка. Чини ми се да су најбоље доручковали ипак они који су се определили да, чекајући аутобус на једном од великих булеvara у близини мог хотела, овај јутарњи оброк купе код уличних продаваца. Овде су на лицу места загреване велике палачинке којима је придодат ситно сецкани празилук, а које су затим преливане неким сосом и обмотаване око хрскавог пиринчаног колача који је завршавао у њиховој средини. Да сам још који дан дуже остала у Пекингу, сигурно не бих одолела да пробам управо овакав доручак.

Храна у Кини је иначе веома разноврсна и на сваком кораку се наилази на мноштво ресторана. За разлику од ранијих посета, када су постојали скоро ексклузивно ресторани кинеске хране (уз изузетак неколицине елитних ресторана у Пекингу, где је служена европска храна), сада је понуда етничке хране огромна. Тако сам у Кунмингу, на малом простору улице испод Јунан Универзитета, наишла на корејски, тајландски и јапански ресторан. Поменути традиционални ресторан у коме нам је церемонијално послужен чај, "Изврсна кухиња", нудио је врло префињене и укусне специјалитете, попут пекиншке патке, бомбица од сира, ражњића од рачића у слатко-љутом сосу, малих ретких гљива печених у фолији. У Пекингу сам у близини хотела имала широк избор ресторана са регионалном кинеском кухињом, где се посебно издвајао ресторан са Сечуанском храном, која је позната по својој љутини. У центру града постоје ресторани са западном храном, пре свега *fast food* типа, попут Мекдоналдса или пицерија. Све у свему, варијетет хране која је у понуди у ресторанима данас је знатно проширен јелима која представљају кинеску традицију, али и традицију других земаља Истока и Запада.

Пекиншка опера из два дела

Културне опречности се читавају и у данашњем извођењу једне од најстаријих кинеских позоришних форми, Пекиншкој опери.³⁹ У ранијим посетама Кини, било ми је уживање да пронађем градско позориште у коме је извођена ова врста представа. То су биле невелике сале са исто-

³⁹ Пекиншка опера (*jingju*) је форма традиционалног кинеског театра која комбинује музичко и вокално извођење, пантомиму, игру и акробатику. (www.beholders.org/mind/artshistoryculture/96-beijingopera.html)

ветним редовима дрвених седишта, у којима је седела обично старија домаћа публика, како мушкарци тако и жене, униформисани у своја маоистичка дневна одела од тамно плавог платна. У најпопуларнијем позоришту, код Вангфуђинг улице, могли су се наћи и по неки странци, попут групе младих Новозеланђана који су били на свом једногодишњем пропутавању око света, или једне младе Југословенке (*Nansilafu ren*) која је пристигла из Америке, где је управо завршила своје магистарске студије о традиционалној и модерној кинеској култури.

И овога пута, двадесет година касније, желела сам да поновим давнашњи аутентичан доживљај Пекиншке опере. Када ми је на улазу у Забрањени град пришла Кетрин, млада Кинескиња, представница приватне туристичке организације да ми понуди организован обилазак Пекинга, ја сам је замолила да ми препоручи позориште у коме могу да одгледам Пекиншку оперу. Одмах ме је упутила на "најновије и најбоље" позориште и понудила се да ми резервише и купи карту за исто вече. Касније тога дана, када сам усред јаког пљуска у мини-таксију⁴⁰ доспела до речене дестинације, моје прво запрепаштење било је што се позориште налазило у саставу једног ексклузивног хотела. Након вечере у хотелском ресторану, који је био пун страних туриста који су углавном јели Пекиншку патку, најпознатији специјалитет престонице, ушла сам са Кетрин у позоришну салу. Карта коју сам платила омогућила ми је да заузмем прве редове у партеру, с тим што су испред мене, према позорници, била још два одељка за публику, и то са столовима постављеним за обедовање. Дакле, најскупље карте обезбеђивале су близину позорници и могућност уживања у вечери и пратећим напицима.

Супротно мојим очекивањима која су произлазила из ранијих искустава, уместо једног, најављена представа састојала се од два сасвим независна комада. Прва прича представљала је хумористички скеч и надметање два случајна посетиоца крчме, при чему је неспоразум око њихових идентитета произвео комичне ситуације непријатељства уз приказивање умећа у борилачким вештинама и акробатици. Други комад представљао је сложенију традиционално засновану причу о вили која се заљубила и удала за овоземаљско биће – ученог и поштеног државног службеника. Када је бог с неба сазнао за овај догађај, расрдио се и послао небеске трупе да се обрачунају са вилом и њеним дружбеницама. Након дуге и напете борбе у којој је вила показала највише елеганције у умећу борбе копљима, битка је завршена победом главне јунакиње и њене војске, што јој је омогућило да сачува брак са изабраником њеног срца.

⁴⁰ Мини-такси (*san lun che*) је превозно средство типа трицикла, које у данашње време покреће мотор, а 1980-тих га је најчешће покретала снага људских ногу. Погледати: www.chinapictures.org/photo/transportation/misc/40416113100863

Уз обе стране позорнице, стајали су велики екрани на којима је за све време представе пуштан текст који су извођачи изговарали (на старокинеском), и то у преводу на савремени кинески и енглески. Поред тога, гледаоце који су седели за столовима у предњим деловима гледалишта, конобари су уочи представе и током њеног трајања, служили јелом и пићем. Ова врста дистанцирања између позорнице и гледалаца, као и комерцијализација простора и хијерархизација места за мене је била зачуђујућа новина. Дакле, опречност у "традиционалној опери" исказивала се у свим њеним аспектима – дворани која је смештена у хотелски објекат, организацији простора за публику, структури представе, као и двојезичном преводу текста.

*Традиционалне кинеске вежбе и западни плесови
у градским парковима*

Током свих својих боравака у Кини често сам проводила време у јавним градским просторима под ведрим небом у којима се одигравају свакодневне активности грађана. Међу њима, посебно су паркови и јавне баште места која се користе на начине који нама, западњацима нису уобичајени. Ова констатација, међутим, важи само за опсервације током последње посете, јер су две деценије раније ова места била запостављена, односно недовољно коришћена за одмор и разоноду. Једино што је остало исто из та два периода јесте слика паркова у раним јутарњим часовима. Старији грађани тада одлазе у најближи парк или уз његов поплочани обод, да би вежбали таићи ђуан (*taijiquan*), традиционалну рекреативну вештину, која подсећа на извођење источњачких борилачких вештина али у врло успореном ритму. Такве сцене могле су се видети у главном градском парку у Кунмингу, као и у парку Небеског храма у Пекингу, а виде се и данас.

Приликом последњег боравка уочила сам да током читавог дана многи грађани, а лети и посетиоци са стране, налазе занимљивим да проводе време у парковима. Парк на Зеленом језеру у Кунмингу је сачињен по угледу на традиционалне баште, са разуђеном обалом, мноштвом малих мостова, острваца и павиљона, што шетњу испуњава бројним изненађењима.⁴¹ Тако сам у поподневним сатима стално наилазила на разноврсне необичне

⁴¹ Овај парк основан је у 17. веку на западној страни Вухуа брда и често се помиње као "Жад Кунминга". Састоји се од четири мала језера повезана мноштвом малих традиционалних мостова. Павиљони обојени у јаке боје на острвцима у парку, стазе оивичене дрвећем, цвеће и локално становништво које у њему ужива дају посебну атмосферу овом месту. Уз ивицу језера налази се кружни пут уз чији обод су бројни ресторани, чајнице, радње и хотели. [www.en.wikipedia.org/wiki/Green_Lake_\(Kunming\)](http://www.en.wikipedia.org/wiki/Green_Lake_(Kunming))

призоре. Шетајући једном од стаза прошла сам поред луксузног застакљеног кафеа у коме је седео млад, модерно одевен свет са мобилним телефонима у рукама. Одмах затим чула сам из релативне близине звуке неке народне кинеске мелодије, те сам се, прешавши мостић, приближила једном павиљону заклоњеном бамбусовим стаблима, где је седела група музичара који су на традиционалним жичаним инструментима али и на синтисајзеру пратили певачицу са изузетно високим пискавим гласом. Ово су очигледно били музичари аматери који су у парку нашли простор да вежбају пред публиком. Недалеко од њих, на истуреном делу пешачке путање према води, мала група од четири средовечне жене вежбала је неку врсту традиционалног плеса. Већ десетак метара даље, неколико младића показивало је своје *break dance* умеће девојчицама из свог друштва. Села сам затим на мостић који је био наткровљен, и ту сам се одмарала посматрајући свет око себе. Главна активност пролазника свих узраста, било је посматрање и храњење великих златних риба у језеру. Фотографисање се такође одвијало на све стране. Најчешће су родитељи сликали децу, која су бирала специфичне позе и правили знакове прстима у облику положеног латиничног слова "v" ("V"), или су шакама правили оквир око своје главе.

Активности у парку посматрала сам и у вечерњим часовима, и то у једном лепом, новом парку у близини мог хотела у Пекингу.⁴² Приком проласка поред парка у потрази за вечерњим оброком са друге стране широке авеније, моју пажњу привукла је активност на тротоару око улаза у парк, где се одвијала продаја куване хране са колица као и ситница попут сличица са портретима популарних певача. На самом улазу били су паркирани бицикли и мопеди. Унутар парка, са десне стране, иза оgrade од зеленила висине једног метра, налазио се бетонирани простор за рекреацију ширине око пет метара који је даље пратио ограду. Најпре сам наишла на дечије игралиште са справама за пењање и љуљање, врло сличним онима које су последњих година у Србији донирале разне хуманитарне организације, где су млади родитељи помагали малишанима да испробају своју спретност а да истовремено не падну. У наставку овог простора, старија деца и одрасли разних узраста забављали су се неким чудним играма – у пару или у групи. На малом терену са високом мрежом једна породица је играла бадминтон. Игра у пару састојала се у померњу чунка који је клизио на два паралелна затегнута конопца, при чему су, потезањем руку у ширину, учесници враћали чунак на супротну страну

⁴² На сајту www.china.org.cn/english/features/beijing/30548.htm дата је листа "Јавних паркова и башти" у Пекингу. Парк који помињем је довољно нов и мали да свакако није споменут на овој листи. Налази се у близини кружног тока на месту где се укрштају две широке авеније у новом приградском кварту *Shangdi* – *Xinxi lu* и *Shangdi san jie*.

према свом партнеру. У непосредној близини, десетак младића поређаних у круг, шутирало је перушку са гуменом вакумизираним стопом, којом би се ова направа по паду на тло за њега причврстила. Касније ми је мој кинески колега објаснио да се прва традиционална игра зове конгџу (*kongzhu*),⁴³ и да је стару верзију играчке од бамбуса заменила нова од пластике. Друга, колективна игра, зове се шутирање петла (*jianzi*),⁴⁴ са циљем да ова "перјана лопта" што дуже опстане у ваздуху.

Све ово време, из непосредне близине допирали су умилни звуци кинеске музике компоноване у ритмовима класичних европских плесова. Након неколико корака, угледала сам парове како играју уз ритам фолкстрота. Звуци су допирали из појачала, поред кога је седео један старији господин сав у белом – бела памучна кошуља, беле платнене панталоне и беле ципеле. Ускоро затим, он је устао на подијум, а на његов једва приметан миг придружила му се партнерка. То је била жена средњих година и висине, лепог држања, обучена у црну сукњу шанел дужине из делова, зелену блузу и плесне ципеле са полуштиклом, са комсом увијеном у шпанску пунђу. Била сам потпуно очарана њиховом игром. Овај пар није међусобно размењивао ни погледе, ни речи. Мушкарац ју је водио покретима руке, од и ка себи, а најфасцинантнији је био начин његовог плеса, који се може описати као клизање у великим корацаима. Он није играо, он је ходао, држећи се близу земље, као да је по површини била прекривена ледом. Одиграли су неколико плесова, а он је затим сео и подуже пушио, с времена на време дискретно бришући пешкирићем знојем орошено чело. За то време, даму је бирао други партнер, али та игра ни изблиза није имало елганцију и лакоћу претходне.

Питала сам се како да разумем сцену која се преда мном одвијала. Да ли је то била забава на отвореном, часови плеса или нешто треће. Касније ми је објашњено да људи долазе увече у парк да плешу ради рекреације. Наравно, мислим да је у овом случају било и елемената подучавања, јер када сам се после вечере опет вратила у парк, исти старији господин у белом имао је другу партнерку, којој је након првог плеса објашњавао шта треба да исправи у појединим корацаима. Он је, дакле, са својом главном партнерком давао пример како би требало плесати, а затим је настојао да побољша плес других. Значи, овде смо истовремено имали часове и забаву на отвореном, који су објединили рекреацију и уживање.

⁴³ *Kongzhu* (конгџу), или "кинески јојо" је традиционална игра, односно облик рекреације. О начину употребе погледати сајт: www.english.cri.cn/4026/2008/05/12/44@356208.htm

⁴⁴ *Jianzi* (ђиенц'), у преводу буквално значи "перјана лопта", и представља традиционалну кинеску игру, која је данас добила и статус спорта. Више о томе видети на сајту: www.en.wikipedia.org/wiki/jianzi

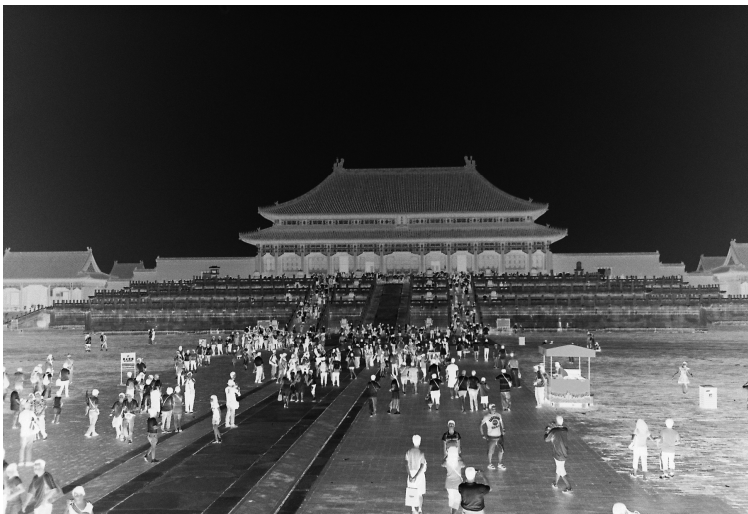
Закључак

У овом раду су разматране промене које су се одиграле у неким сегментима културе у Кини у размаку од око две деценије. У касним 1980-тим годинама традиционално је још увек подразумевало само кинеско из царског периода, које је од 1949. године, током владавине ортодоксне комунистичке идеологије, било дискредитовано и систематски потискивано. Тих година савремено је било само оно што је давао домаћи комунизам, који је био под јаким утицајима комунизма у Совјетском Савезу. Данас је интерес за традиционално обновљен, те се на тековине царског периода гледа позитивно а не као на нешто што треба искоренити. У исто време, ортодоксно комунистичко је данас део недавне историје, али је и део садашњице, јер представља идеолошко и политичко упориште кинеског тржишног комунизма. У данашњој Кини савремено чине најновија постигнућа, остварена у доба у којем је реформисана економска политика и пракса постала доминантна. У том смислу, и неке тековине западних земаља постале су тековине нове Кине. Међутим, и појам традиције полако престаје да буде везан изричито за домаће културно наслеђе – он почиње да укључује и елементе западног наслеђа.

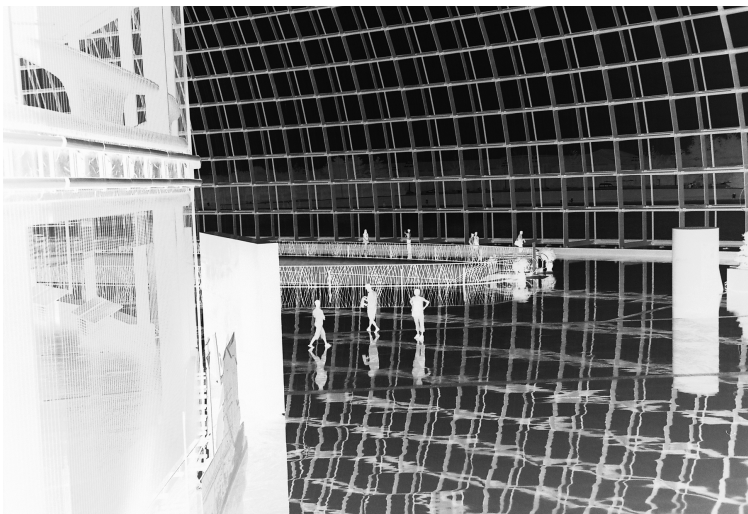
Анализа културних опречности дата у овом раду води ка закључку да је у данашњој Кини глобализација прихваћена као нужан феномен и процес у којем ова земља активно учествује и налази адекватан простор за себе. И поред тога што је у својој дугој историји с опрезом прихватила новине које су долазиле споља, она данас у своју стварност јасно уноси елементе глобалног и западног. Штавише, савремена Кина, која је најмногољуднија и једна од највећих земаља света, иде у сусрет овом неизбежном процесу, уводећи с мером и на контролисан начин елементе других култура. При томе, културне опречности коегзистирају и сједињују се, дајући кинеској култури нове карактеристике.

То се остварује пре свега увођењем енглеског језика у јавну комуникацију, али без потискивања кинеског језика и писма, градњом модерних архитектонских здања, чији су дизајнери архитекте из западних земаља, али уз ангажовање домаћих стручњака и фирми, увозом и копирањем западне робе, али без запостављања производње сопствене робе. У исто време, Кина посебну пажњу поклања тековинама своје цивилизације – кинеском језику и писму, царским палатама и храмовима и комунистичкој архитектури, и активно промовише сопствене државне и приватне фирме у свим доменима привреде. Она не запоставља ниједан период своје историје – не дозвољава историјску амнезију, и једнако брине о свим деловима своје територије. Њени брендови су и традиционални и савремени и кинески и западни, и очигледно је да је та паралелна оријентација дугорочна. Поред тога, јасно се уочава да ова земља жели да има значајан повратни утицај на остатак света.

Симболи традиционалног и савременог у Кини

Забрањени град (Пекинг, август 2009)

Нова Опера (Пекинг, август 2009)

Литература

- Anderson, Jennifer L. 1998 Japanese Tea Ritual: Religion in Practice. In: *Religion in Culture and Society*, John R. Bowen (ed.), 30-53. Boston: Allyn and Bacon.
- Gernet, Jacques 1972/1982. *A History of Chinese Civilization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gittings, John 2005. *The Changing Face of China: From Mao to Market*. Oxford: Oxford University Press.
- Goldberg, Paul. June 30, 2008. Forbidden Cities: Beijing's Great New Architecture is a Mixed Blessing for the City, *The New Yorker*.
- Gore, Lance L. P. 1998. *Market Communism: The Institutional Foundation of China's Post-Mao Hyper-Growth*. Oxford: Oxford University Press.
- Gouldin, Greg and Aidan Southall (eds). 1993. Urban Anthropology in China. *Studies in Human Society*, vol. 6. Leiden: E. J. Brill.
- Lew Alan A., Lawrence Yu, John Ap, Zhang Guangrui (eds) 2003. *Tourism in China*. New York: The Haworth Hospitality Press.
- Li Yi-Ping 2002. The Impact of Tourism in China on Local Communities. *Asian Studies Review* 26 (4): 472-486.
- Notar, Beth E. 2006. Authenticity Anxiety and Counterfeit Confidence: Outsourcing Souvenirs, Changing Money, and Narrating Value in Reform-era China. *Modern China* 32: 64-98.
- Safra, J. (ed.) 2003. Tiananmen Square. In: New Encyclopedia Britannica, vol. 11. The 15th edition. Chicago: Encyclopædia Britannica Inc. Britannica Online version.
- The Sixteenth Congress of the International Union of Anthropological and Ethnological Sciences Guidebook*. 2009. Kunming: Tiangong Culture and Development Company Ltd.
- Wang Qian, Daragh Moller. January 16, 2004. Four Great Buildings to Shape Olympic Beijing, *China through Lens*.
- Wen, Julie Jie and Clement A. Tisdell. 2001. *Tourism and China's Development: Policies, Regional Economic Growth, Ecotourism*. Singapore: World Scientific.
- Wu Bihu, Hong Zhu, Xiaohuan Xu 2000. Trends in China's Domestic Tourism Development at the Turn of the Century. *International Journal of Contemporary Hospitality Management* 12 (5): 296-299.
- Wu, Hung. 2005. *Remaking Beijing: Tiananmen Square and the Creation of a Political Space*. Chicago: University of Chicago Press.

Интернет извори

- www.architecture.about.com/od/asiasouthasia/ig/Ancient-Beijing
- www.beholders.org/mind/artshistoryculture/96-beijingopera.html
- www.beijingimpression.com/beijing-guide/beijing-tourism.htm
- www.bilaterals.org/rubrique.php3?id_rubrique=95
- www.china.org.cn/english/features/beijing/30548.htm
- www.chinapictures.org/photo/transportation/misc/40416113100863
- www.chinese-architecture.info/OLYMPICS/OL.htm
- www.designbuild-network.com/projects/cctv

www.english.cri.cn/4026/2008/05/12/44@356208.htm
www.en.wikipedia.org/wiki/Beijing
www.en.wikipedia.org/wiki/Beijing_National_Stadium
[www.en.wikipedia.org/wiki/Bi_\(jade\)](http://www.en.wikipedia.org/wiki/Bi_(jade))
www.en.wikipedia.org/wiki/China_Central_Television_Headquarters_building
www.en.wikipedia.org/wiki/Chinese_tea_culture
[www.en.wikipedia.org/wiki/Green_Lake_\(Kunming\)](http://www.en.wikipedia.org/wiki/Green_Lake_(Kunming))
www.en.wikipedia.org/wiki/jianzi
www.en.wikipedia.org/Kunming
www.en.wikipedia.org/wiki/Mao_suit
www.en.wikipedia.org/wiki/National_Museum_of_China
www.en.wikipedia.org/wiki/Tai_chi_chuan
www.en.wikipedia.org/wiki/Ten_Great_Buildings
www.fastfengshui.com/nlt_dec14_2005jade.htm
www.index-china-food.com/tea-culture.htm
www.jadesite.com/
[www.mimoo.eu/projects/China/Beijing/National%2Centre%2for%2the%2Performing Arts](http://www.mimoo.eu/projects/China/Beijing/National%2Centre%2for%2the%2Performing_Arts)
www.socalgalopenwallet.blogspot.com/2009/07/green-lake-kunming-china.htm
www.thebeijinger.com/blog/2008/05/24/In-the-Shadow-of-the-Birds-Nest
www.thingsasian.com/stories-photos/2442
www.unescap.org/esid/psis/population/database/chinadata/beijing.htm

Vesna Vučinić-Nešković

Some Observations on Cultural Opposites in Contemporary China: Kunming and Beijing Twenty Years Later

This paper considers the cultural opposites observed in various segments of Chinese culture during the author's three stays in China over a period of twenty years. The first and second stay, in 1986 and 1989 respectively, coincided with the initial period of the implementation of modernization reforms in China, when their results were just beginning to be felt. The third stay was in 2009, towards the end of the third decade of reform implementation, at the time of an already developed market-oriented communism.

The paper's main thesis is that most of the phenomena observed in present-day urban China can be assigned to opposite categories, namely Chinese-Western and traditional-contemporary. Cultural opposites have been observed in the sphere of tourism and the behavior of both Chinese and foreign visitors, in the use of Chinese and English in notices and signs in public places, and in the promotion of traditional and modern architecture. In addition, they have been noted in the presentation of arts and crafts and industrial products, in the manner of consumption of hot drinks, and in the combining of Chinese and foreign cuisine. They are also evident in a Beijing Opera performance adapted both to the modern Chinese and to foreigners, and in the tradi-

onal Chinese exercises and western dances performed in public parks. In conclusion, the paper suggests that the process of establishing connections between China and the West is being carried on in a moderate and controlled way. In the globalization process cultural opposites coexist and merge, imparting new features to Chinese culture.

Key words: cultural opposites, globalization, Western-Chinese, traditional-modern, urban culture, tourism, China, Kunming, Beijing

Vesna Vučinić-Nešković

Quelques remarques sur les oppositions culturelles dans la
Chine contemporaine:
Kunming et Pékin vingt ans plus tard

Ce travail traite les oppositions culturelles observées dans différents segments de culture chinoise accessibles à l'auteure au cours de ses trois séjours en Chine dans l'espace de deux décennies. Le premier et le deuxième séjour, en 1986 et en 1989, se sont déroulés dans la période initiale de la mise en œuvre des réformes modernisatrices en Chine, lorsque leurs résultats avaient juste commencé à se faire sentir. Le troisième séjour, en 2009 s'est déroulé vers la fin de la troisième décennie des réformes, à l'époque d'un communisme de marché déjà développé.

La principale thèse que l'auteure développe ici est que la plupart des phénomènes observés dans la Chine contemporaine urbaine peuvent se ranger dans des catégories opposées, à savoir : chinois-occidental et traditionnel-moderne. Les oppositions culturelles sont à noter dans l'offre touristique et l'attitude des visiteurs chinois et étrangers, l'utilisation du chinois et de l'anglais dans la désignation des espaces publics, et la promotion de l'architecture traditionnelle et moderne. Elles sont à remarquer également dans la présentation des produits artisanaux et industriels, le mode de consommation des boissons chaudes, l'association de la nourriture chinoise et de la nourriture étrangère. Elles le sont aussi lors des représentations de l'Opéra de Pékin adaptées autant au Chinois contemporain qu'à l'étranger, et la pratique des exercices chinois traditionnels et des danses occidentales dans les parcs publics. La principale conclusion du travail est que le processus du rapprochement de la Chine avec les pays occidentaux se déroule d'une manière modérée et contrôlée. Dans ce processus de globalisation les oppositions culturelles coexistent et s'unissent, conférant de nouvelles caractéristiques à la culture chinoise.

Mots-clés: oppositions culturelles, globalisation, occidental-chinois, traditionnel-moderne, culture urbaine, tourisme, Chine, Kunming, Pékin